

područja u vrijeme vladavine Turaka, Mostar 1991, prijevod s njemačkog: Krunoslav Stjepan Draganović, Massenübertritte von Katholiken zur Orthodoxie im Kroatischen Sprachgebiet zur Zeit der Türkenherrschaft. Pontificium institutum orientalium studiorum. Rim, 1937). Problematiku vezanu uz Hrvate i katolike ne uzima u obzir. Tako pitanje liturgijskog jezika (spise objavio Fermedžin) dotiče tek uzgred. Kada se radi o "missioni cattoliche", trebalo bi i tome posvetiti pažnju.

U obilju građe Jačovu promakne da u istoj knjizi jedan te isti tekst dva puta objavljuje. Tako u "Spisima" u broju 34 i 36 donosi isti tekst iz Acta, vol. 4, f. 15v, samo što ga jednom ispisuje iz Šimraka, a drugi put iz originalnih spisa. Isti je slučaj u br. 72 i 81 kada ponavlja Acta, vol. 6, f. 170v, u br. 145 i 152 isti je tekst iz Acta, vol. 10, ff. 356v-357r, a u br. 263 i 275 iz Acta, vol. 14, ff. 139v-140r, uz neke izmjene jer se u drugom slučaju oslanjao na Šimraka.

Priredivač se nije mnogo trudio da pri objavljivanju pojedinog spisa ispita da li je on možda već objavljen: on to ponekad i čini, ali mnogo puta ne. Često ponavlja već objavljeno, a da ničim ne daje do znanja da je to već poznato. Za spise koje su objavili Dominik Mandić, Bazilije Pandžić, Julijan Jelenić, Krunoslav Draganović – da spomenem one važnije – Jačov kao da i ne zna. Čak i Fermedžinova *Acta Bosnae* kao da i ne postoje (inače, za sam naslov manje važna *Acta Bulgariae* navodi u nekoliko

navrata). Čitatelju bi bilo zamorno kada bih navodio pojedinačno spise koji su prema Jačovu prviput objavljeni, a u stvari su poznati već dugo vremena, neki i preko stotinu godina.

U zadnjih deset godina Marko Jačov je objavio četiri debela sveska (2654 str.) izvora iz rimskih crkvenih arhiva. Sam podatak bi trebao obradovati istraživače naše prošlosti jer je svima jasno da u rimskim crkvenim arhivima leži dragocjena građa za poznavanje naše povijesti. Istraživaču koji se bude koristio izdanjima koja je priredio Jačov bit će korisno da se upozna s kriterijem odabira dokumenata i posljedicama takva odabira za vjerodostojnost tumačenja objavljene građe i pojedinog dokumenta, a posebno da odvoji izvorni tekst od otvoreno ili prikriveno umetnutih tumačenja koja se često prikazuju kao da su dio izvornog teksta.

Mile Bogović

HISTORIA DOMUS BAJENSIS
I (1694–1840), ur. Mihály Köhegyi. Baja, 1991.

Nepoznata je bila sudbina bajskog franjevačkog ljetopisa nakon ukinuća redovničkih zajednica u Mađarskoj (1950. godine). U potrazi za njim upućivali su me službenici (državni i crkveni) iz Baje u Kaloču, iz Kaloče u Budimpeštu, iz mađarskog glavnog grada pak u Pečuh i konačno (nisam stigao onamo) u Kec-

kemét. Konačno je 1991. godine u Baji objavljen prvi svezak (1694–1840 godine) spomenutoga ljetopisa, na 616 stranica, u nakladi od 1000 primjeraka, sa slikom u boji unutrašnjosti nekoć franjevačke bajske crkve sv. Antuna Padovanskog na naslovnoj stranici, dok je na zadnjoj stranici snimak stranice iz ljetopisa: od 10. srpnja 1735. godine).

Prema proslavnom članku koji je napisao Mihály Kökegyi (redaktor ljetopisnoga teksta) objelodanjena knjiga prvi je od tri sveska, koliko ih ima rukopis pod naslovom: *Historia domus Bajensis*. Prema redaktorovu opisu rukopis je veličine 21 x 32,5 cm s ukupno 537 listova koji nisu svi označeni. Na prvom je stranici samostanski pečat veličine 38 x 24 mm, ljubičaste boje. Prva označena stranica ispisana je god. 1798. dok je preostale zabilježio ljubičastom tintom i svojim karakterističnim rukopisom o. Ferdinand Kaizer (jamačno između dva svjetska rata).

U proslavu su izložena načela kojih se priređivač držao pri prijepisu i pripremi teksta za tisak, u želji da izvorni tekst bude što vjernije prenijet. Tako je zadržao pisanje nekih apelativa velikim početnim slovima (Caeremonia, Philosophia, Voluntates i sl). Slova g i q nisu ispravljana gdje bi to pravopis zahtijevao, sačuvani su dijakritički znakovi koji su se našli u tekstu, kao i bilježenje dvoglasa ae i oe. Raznolikost u bilježenju dvoglasa i drugih znakova, drži M. Köhegyi, ovisila je o tome koji je redovnik kada pisao ljetopis. Priređivač je tekst popratio bilješkama ispod teksta u kojima je pro-

tumačio podatke o franjevcima, redovničkim osobama koje se spominju u ljetopisu: "Wir waren bemüht, die unbekannt oder kaum bekannten Franziscanermönche des 18. Jahrhunderts mit zumeist bunjewatzischer Muttersprache zu erschließen" (str. 11). U bilješkama o carevima donio je podatke o njima kao ugarskim kraljevima.

Historia domus Bajensis I značajna je osobito stoga jer ljetopisni podaci pomažu proučiti ne samo ustrojstvo samostanske zajednice, odnošaje u samostanskom suživotu, nego dopuštaju vrednovati značajne bajskog franjevačkog samostana u duhovnom i uljudbenom ozračju 18. stoljeća, prvenstveno ulogu i domete u vjerskom i prosvjetnom životu podunavskih, bačkih Hrvata. No, ako prvi svezak ljetopisnih knjiga bajskog franjevačkog samostana ima određeno značenje i kao dio znanstvenog projekta za koji treba zahvaliti redктору i nakladnicima, proslavni članak i popratne bilješke izazivaju određene nedoumice koje dovode u njihovu iskoristivost.

Ferdinand/Nándor Kapocs i Mihovil/Mihály Köhegyi vrlo nekorektno tumače povijest Baje (postanak i ime naselja, tragovi i spomen u razdoblju prije dolaska ugarskih plemena, ne spominju se niti vjernici, žitelji itd), ne spominju franjevce u ovim krajevima prije 1526. godine (a spominju im se samostani u Baču i Baji) unatoč činjenici da su neki bili uglednici svoga reda (Blaž od Zalka, Ivan iz Baje/de Waya, Fabijan iz Bačke i dr), nepouzdati su u tumačenju osobnih

podataka o pojedinim redovnicima, nepoznata su im istraživanja Franje Emanuela Hoška, Živka Mandića (antropnimi i toponimi oko Baje i u gradu) i drugih pisaca.

Nevjerojatna je zbrka u tumačenjima (uglavnom osporavanju) prisutnosti hrvatskog žiteljstva u Baji i oko nje, u Bačkoj, odnosno u negdašnjoj južnoj Ugarskoj. Hrvati su skupljeni pod natuknicama: "Südslawen", "bunyawatzische Gläubigen" ili "katolische serbische Fronbauern", a franjevci u Budimu djeluju "in der katholischen serbischen Nation". Teško je povjerovati da je takav proslav napisan i objelodanjen baš uz prvi svezak ljetopisa bajskog franjevačkog samostana: kao da je pisac proslava želio osporiti ulogu i značenje redovnika, naših franjevaca najprije Bosanske vikarije, a zatim redodržave Bosne Srebrene i, nakon njezine diobe, provincije Kapistranske. Knjiga *Historia domus Bajensis* tiskana je u Mađarskoj, pisci i redaktori su Mađari, ali su proslav i sve popratne bilješke pisane njemačkim jezikom. Možda se htjelo upozoriti europsko općinstvo kako Baja nikada nije bila ni franjevačka, ni njihovo učilište, a poglavito kakvo hrvatsko značajno naselje. U tom smislu treba obratiti pažnju na popis literature kako bi se mogli kontrolirati navodi u proslavnom članku i popratnim bilješkama.

Ante Sekulić

SISAK U OBRANI OD TURAKA. Izbor građe 1543-1597. Priredili Jozo Ivanović, Josip Kolanović, Andrija Lukinović, Fedor Moačanin i Ivan Pomper. Izd. Povijesni arhiv Sisak, Matica hrvatska Sisak, Arhiv Hrvatske, Zagreb 1993. str. 772.

Ova knjiga, objavljena prilikom obilježavanja 400-te obljetnice bitke kod Siska, sadrži 444 izvorna dokumenta, objavljena djelomice "in extenso" s regestima ispred izvornog teksta, djelomice samo u regestima (ako je dokument u cjelini već objavljen) tematski grupirana u četiri cjeline: 1) Sisačka tvrđa (troškovi gradnje, oprema i naoružanje, posada, turski sužnji, izvori prihoda za gradnju i uzdržavanje, obnova tvrde, opatija Porno u Ugarskoj koja je neko vrijeme bila dodijeljena zagrebačkom kaptolu); 2) Stanovništvo sisačke gospoštije (popis domaćinstava 1543, 1591. i 1592. godine); 3) Opsade, pustošenja, pobjeda (dopisivanje austrijskog dvora s turskim vlastima u Budimu i sultanom u Carigradu, izvješća kaptolskih zapovjednika u Sisku 1590-1593, izvješća i zapisi 1591-1597. tj. dokumenti o borbama i drugim vojnim aktivnostima na širem sisačkom području); 4) Odjeci sisačke pobjede (pisma pape Klementa VIII, izvješća mletačkih poslanika u Pragu, odjeci u suvremenom tisku: austrijskom, njemačkom, francuskom, engleskom). Priredivači su istražili povijesnu građu o ovoj temi u Arhivu Zagrebačkog kaptola,